

sonn

Yazar Nuray Fırat

Gönderim Tarihi: 19-Eyl-2018 09:27AM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 970749021

Dosya adı: al_nt_3.docx (209.46K)

Kelime sayısı: 4198

Karakter sayısı: 30164

International

Journal of Human Sciences

İmprove of Social Media Addiction Scale: Validity and reliability study

Sosyal medya bağımlılığı ölçeği (SMBÖ)'nin geliştirilmesi: Güvenirlik ve geçerlik çalışması

Nuray Fırat¹

Yaşar Barut²

Abstract

The goal of this work is to improve a scale appropriate for the cultural structure that can be utilized to gauge social media addiction in adolescents. For the scale development process, 67 items were created first and a draft form was obtained following the results of pilot scheme and expert opinions. The validity and reliability studies of the scale were performed with a total of 830 students, 446 male and 384 female students studying in different secondary schools (7th and 8th grades) and high schools in Amasya during the academic year of 2017-2018. Exploratory confirmatory factor analysis and factor analysis were realized for the validity analysis of the scale. As a consequence of the exploratory factor analysis, a scale consisting of 24 items and 2 sub-dimensions explaining 51,405% of the total variance was obtained. Confirmatory factor analysis was performed after that and the fit indices were found to be adequate and the two-factor scale was confirmed ($\chi^2 / sd = 1.89$; GFI = .90; CFI = .93; TLI = .92; RMSEA = .052 and SRMR = 0,047). In addition, to state the validity of the scale, its relationship with Bayraktar's (2001) "Internet Dependency Scale" and was evaluated and a significant positive relationship between them was found. The Cronbach Alpha reliability coefficient for the subscales and total of the scale was calculated and found to be sufficient (Cronbach α = between .86 and .93). In addition to this, to determine the test-retest reliability, the scale was enforced to the same group for

Özet

Bu çalışmanın amacı, ergenlerdeki sosyal medya bağımlılığını ölçmede kullanılabilecek kültürel yapıya uygun bir ölçek geliştirmektir. Ölçek geliştirme sürecinde ilk olarak 67 madde oluşturulmuş, pilot uygulamanın sonuçları ve uzman görüşlerinin ardından taslak bir form elde edilmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Amasya ilinde farklı ortaokul (7. ve 8. sınıf) ve liselerde öğrenim görmekte olan 446 erkek ve 384 kız olarak toplam 830 öğrenci katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin geçerlik analizleri kapsamında açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi neticesinde toplam varyansın %51,405'ini açıklayan 24 madde ve 2 alt boyuttan oluşan bir ölçek elde edilmiştir. Ardından doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve uyum indeksleri yeterli düzeyde bulunarak ölçeğe dair iki faktörlü yapı saptanmıştır ($\chi^2 / sd = 1.89$; GFI = .90; CFI = .93; TLI = .92; RMSEA = .052 ve SRMR = 0,047). Ayrıca ölçeğin ölçüt geçerliğini belirlemek amacıyla Bayraktar (2001) tarafından uyarlanan "İnternet Bağımlılığı Ölçeği" ile arasındaki ilişkiye bakılmış ve aralarında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutları ve tamamına ilişkin Cronbach Alpha güvenirlilik katsayısı hesaplanmış ve yeterli düzeyde olduğu (Cronbach α = .86-.93 aralığında) görülmüştür. Bunun yanı sıra test-tekrar test güvenirliliğini belirlemek amacıyla ölçek üç hafta sonra tekrar aynı gruba yapılmış ve korelasyon katsayıları anlamlı bulunmuştur.

<p>three weeks and the correlation coefficients were found significant. As a result, the values obtained indicate that Social Media Addiction Scale is a reliable and valid scale to measure social media addiction of adolescents in Turkey.</p> <p>Key words: Social media addiction, validity, reliability</p>	<p>Sonuç olarak, elde edilen değerler Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği'nin Türkiye'deki ergenlerin sosyal medya bağımlılıklarını ölçmede kullanılacak güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğunu göstermektedir.</p> <p>Anahtar Kelimeler: Sosyal medya bağımlılığı, geçerlik, güvenilirlik</p>
<p>(Extended English abstract is at the end of this document)</p>	

Giriş

Günümüzde, iletişim araçlarının gelişim hızının yanı sıra çeşitliliği de artmıştır. Bu durum etkileşimi kolaylaştırmakta ve internetin kullanım alanının genişlemesine sebep olmaktadır. İletişim aracı olarak birçok teknoloji kullanılmakta fakat yapılan araştırmalar en çok internetin kullanıldığını göstermektedir. İnternet, eğitimden sağlığa, bilimsel çalışmalardan eğlenceye kadar birçok alanda kendisine yer bulmuş (Kenanoğlu ve Kahyaoğlu, 2011) bunun neticesinde de gündelik yaşamda birçok yeniliğe ve değişime sebep olmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) tarafından 2015 yılının Nisan ayında yapılan Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, mobil telefona sahip olma oranını %96,8; mobil telefonlar üzerinden internete bağlanma oranı ise %64,7 olarak tespit etmiştir. Yine aynı araştırmanın sonuçları, interneti kullanan bireylerin %80,9 oranla sosyal medya ve %70,2 oranla online haber ve gazete siteleri takip etmek amaçlı interneti kullandığını ortaya koymuştur (Türkiye İstatistik Kurumu, 2015). Bu açıdan bakıldığında kullanıcıların internette geçirdikleri zamanın büyük bir kısmını sosyal ağlarda, online haber sitelerinde, film ve müzik sayfalarında geçirmektedir. Dolayısıyla iletişimin önemli araçlarından biri haline gelen internetin daha çok sosyal amaçlı kullanıldığı görülmektedir.

Web 1.0 teknolojilerinde içeriğin sadece kullanıcı tarafından okunabildiği yani tek yönlü iletişimin sadece mümkün olduğu bir ortam iken, Web 2.0 teknolojileri ile iletişim çift yönlü olarak gerçekleşmeye başlamıştır (D'Souza, 2006). İnsanlar arası iletişimi sağlayan internet, Web 2.0 araçlarının gelişimi ile iletişimin yeni bir boyut kazanmasına olanak sağlamıştır. Sosyal iletişimi yani karşılıklı etkileşimi amaç edinen Web 2.0 teknolojilerinin gelişimi ile insanlar günümüzde yeni internet ortamları arayışına girmiştir (Argın, 2013). Bu sayede kullanıcıların da iletişime dâhil olduğu bir yapı oluşturulmaya başlanmıştır (Köseoğlu, 2012). Bu gelişmeler sosyal medya adında yeni

platformların oluşmasını sağlamış ve interneti kullanan bireylerin zamanlarını da daha çok sosyal medyada geçirmelerine yol açmıştır.

Bireylerin sosyal medya kullanımını artıran teknolojik gelişmelerden biri de akıllı telefonların kullanımınıdır. Bir bilgisayar aracılığıyla yapılabilecek tüm işlemlerin mobil telefon ile de yapılabilmesi için tasarlanan akıllı telefonlar, tüm dünyada geniş kitleler tarafından kullanılmaktadır. Uluslararası İstatistik Kurumu (IDC)'nin gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre, 2012 yılında akıllı telefon satışı toplam 660 milyon adet olarak belirlenmiş ve bu rakamın yıllar geçtikçe artması öngörülmektedir. Akıllı telefonlardaki internet özelliğiyle beraber sosyal medyanın daha kolay ve ucuz erişilir olması, zaman ve mekan sınırlamasının olmaması kullanımının artmasına da olanak sağlamaktadır.

1990lı yıllardan itibaren internet bağımlılığı konusu araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamış ve bu konuda hem dünyada hem ülkemizde oldukça fazla çalışma yapılmıştır (Young, 1998; Bayraktar, 2001; Şahin, 2011). Fakat son yirmi yıldır internet tabanlı teknolojik gelişmeler ile birlikte araştırmalar cep telefonu bağımlılığı (Fırat ve Balcı, 2017), akıllı telefon bağımlılığı (Şar, Ayas ve Horzum, 2015), sosyal medya bağımlılığı gibi konularda yoğunlaşmıştır. Ayrıca internet bağımlılığının bir uzantısı şeklinde değerlendirilen sosyal medya kullanımının gün geçtikçe artması ve hatta gündelik yaşamın bir parçası olarak alışkanlık haline gelmesi, araştırmacıların, sosyal medya kullanımını gündeme taşımalarına neden olmuştur (Tutgun-Ünal, 2015). Bu sebeple sosyal medya bağımlılığı da araştırmacıların ilgi alanına girmiştir.

Onat (2010) ve Bayram (2012) sosyal medyayı, bireylerin web 2.0 teknolojisini kullanarak, çift yönlü ve birebir iletişime olanak tanıyan, bilgi iletimi ve bunun yanı sıra video, fotoğraf vb. her türlü paylaşımın yapılabildiği yeni bir iletişim kanalı olarak tanımlamışlardır. Çeşitli sosyal medya platformları kullanıcıların o an nerde olduklarını, neler yaptıklarını sunabilmelerine, çektikleri fotoğraf ve videolarını paylaşabilmelerine, sakladıkları düşüncelerini belirtebilmelerine imkan verebilmektedir. Sosyal içerikli sayfaların sunduğu imkanların bu çeşitliliği çocuklardan yetişkinlere kadar her kesimin ilgisini çekmektedir. Günümüzde yapılan araştırmalar özellikle gençlerin daha çok sosyal medyayı kullandıklarını ispatlamaktadır (Akyazı ve Tutgun-Ünal, 2013; Köroğlu ve Tutgun-Ünal, 2013; Usluel ve Mazman, 2009; Vural ve Bat, 2010). Dolayısıyla Türkiye'de genelde internet kullanımının ve özelde ise sosyal medya kullanımının her geçen gün ergenler arasında yaygın bir biçimde kullanılmasına bağlı olarak ortaya çıkabilecek sorun alanlarının incelenmesi ve takip edilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca öğrenim çağında olan ergenlerin aşırı sosyal medya kullanmaları beraberinde kişisel, sosyal, eğitsel ve mesleki alanlarda sorun yaşamalarına neden olabilmektedir. Bundan dolayı sosyal medya bağımlılığını belirleyip önlemler alabilmek için geçerli ve güvenilir ölçüğe ihtiyaç duyulmaktadır.

Alanyazına bakıldığında, sosyal medya bağımlılığını belirlemek için ölçme araçlarının geliştirildiği görülmektedir (Al-Menayes, 2015). Yurtiçi alanyazın incelendiğinde daha çok internet bağımlılığı üzerine çalışmalar yapıldığı (Günlü, 2016), sosyal medya bağımlılığı üzerine yapılan araştırmaların ise yetişkinler ve üniversite öğrencileri ile gerçekleştirildiği (Şahin ve Yağcı, 2017; Tutgun-Ünal, 2015; görülmektedir. Ergenlerden oluşan çalışma grubuyla ise sosyal medyaya ilişkin tutumlar konusunda araştırmalar yapılmıştır (Kılıç, 2016; Otrar ve Argın, 2015; Bu nedenle bu çalışmada ortaokul ve lisede öğrenim gören ergenlerin sosyal medya bağımlılıklarını ölçmede kullanılacak "Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği" geliştirilmiş ve bu süreçte elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Yöntem

Araştırma Grubu

Çalışmanın araştırma grubunu 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Amasya ilinde bulunan farklı ortaokul (7. ve 8.sınıf) ve liselerde öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın geçerlik çalışması kapsamında açılımcı faktör analizi 320, doğrulayıcı faktör analizi 335, ölçüt geçerliği analizi 125 öğrenci ve güvenilirlik çalışması kapsamında test-tekrar test güvenilirliğini sınamak amacıyla gerçekleştirilen Pearson Çarpım Moment korelasyon analizi ise 50 öğrenci olmak üzere toplam 830 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ilkinde 70 ve ikincisinde 72

olmak üzere toplam 142 öğrenci ile iki pilot uygulama gerçekleştirilerek ölçek formu oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin %46.3'ü kız ve %53.7'si erkektir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, öğrencilerin sınıf düzeyi ve cinsiyet bilgisinin yer aldığı Kişisel Bilgi Formu ile Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Ayrıca Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği'nin ölçüt geçerliğini belirlemek amacıyla Bayraktar (2001) tarafından Türkçe'ye adapte edilen İnternet Bağımlılığı Ölçeği'nden faydalanılmıştır. Aşağıda veri toplama araçlarına dair bilgiler sunulduktan sonra bu araştırmada ergenlerin sosyal medya bağımlılığını ölçmek maksadıyla geliştirilen SMBÖ'nün geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sunulmuştur.

İşlem

Ölçek geliştirme çalışmasında ilk olarak alanyazın ayrıntılı biçimde taranmıştır. Sosyal medya ile ilgili yurt içi ve yurt dışındaki çalışmalar ve bu çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları incelenmiştir. Konu ayrıntılı biçimde incelendikten sonra 35 kişilik öğrenci grubuna sosyal medya ile ilgili hazırlanan açık uçlu sorular yöneltilerek birer kompozisyon yazdırılmıştır. Daha sonra bu kompozisyonlarda öğrencilerin konu ile ilgili yazmış olduğu ifadeler sistematik bir biçimde değerlendirilmiş ve konu ile ilgili ayırt edici unsurlar, belirtiler veya işaretler belirlenmiştir. Hem alanyazın hem yazılan kompozisyonlar dikkate alınarak sosyal medya bağımlılığını ölçebileceği düşünülen 67 maddeden oluşan taslak form hazırlanmıştır. Oluşturulan bu form alanda uzman 5 kişi tarafından incelenmiştir. Uzmanların görüşleri doğrultusunda gerekli maddeler üzerinde düzeltilerek yeniden yazılmıştır.

Genel uygulama öncesinde gözden kaçmış olası anlatım veya imla hatalarını tespit edip düzeltebilmek ve ölçek formuna ilk şeklini verebilmek için hedef kitle ile benzer özellikler taşıyan 70 kişilik bir öğrenci grubuyla pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. **Madde seçiminin ilk aşaması olarak yapılan ilk pilot uygulamada güvenirlik analizi sonucunda Cronbach Alpha değeri .97 olarak bulunmuştur. Psikometrik özellik bakımından maddelerin uygun veya problemli olup olmadığını belirlemek için madde analizleri yapılmıştır. Analiz sonucunda madde toplam korelasyon değerlerinin .20'nin üzerinde olduğu görülmüştür. Ayrıca uygulama esnasında öğrencilerden gelen soru ve geri bildirimler dikkate alınarak ölçek formu üzerinde madde ifadeleri üzerinde tekrar düzeltmeler yapılmıştır.** Pilot uygulamanın ardından tekrar uzman görüşleri alınarak ölçeğin düzeltmeleri yapılmış ve ölçek geliştirme sürecinde geçerlik ve güvenirlik analizlerine geçilmiştir.

Bulgular

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

SMBÖ'nün geçerlik çalışmaları doğrultusunda ölçeğin yapı geçerliği ve ölçüt (uyum) geçerliğine dair kanıtlar değerlendirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğine yönelik ilk olarak açımlayıcı faktör analizi ardından farklı bir veri seti ile DFA yapılmıştır. Ölçeğin ölçüt (uyum) geçerliği ise benzer çalışma grubuna sahip İnternet Bağımlılığı Ölçeği (Bayraktar, 2001) ile birlikte test edilmiştir.

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

SMBÖ'nün açımlayıcı faktör analizi (AFA) için Amasya ilinde bulunan farklı ortaokul ve liselerde öğrenim gören toplam 320 öğrenciden toplanan veriler kullanılmıştır. Araştırma grubunu oluşturan 320 öğrencinin 174'ü kız (%54.4), 146'sı erkek (%45.6)'tır. Verilerin, faktör analizini gerçekleştirebilmek amacıyla uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ile Barlett Sphericity testi aracılığıyla incelenmiş ve sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo1: KMO and Bartlett's Testi Değerleri

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği		.956
Bartlett's Test of Sphericity	Ki-kare Değeri	5100,496
	S.Derecesi	378
	P	.000

KMO testi, çalışma grubunun faktör analizi için yeterliliğini ölçmektedir. Kaiser, elde edilen değer 1'e yaklaştığında mükemmel, 0.50'nin altında değer ise kabul edilemediğini belirtmektedir (Tavşancıl, 2010). Büyüköztürk (2004)'e verilerin faktör analizine uygun bulunabilmesi için KMO .60'dan yüksek ve Bartlett testinin ise anlamlı çıkması gerekmektedir. Temel Bileşenler Analizinde KMO değeri Tablo1' de görüldüğü gibi .96 bulunmuştur. Bu bilgilere göre ölçeğin elde edilen KMO değeri "mükemmel" aralığı içinde yer aldığı görülmektedir. Bartlett Küresellik Testi değerinin ise anlamlı olduğu [$\chi^2 = 5100,496; p < 0.01$] tespit edilmiştir. Bu bulgular doğrultusunda, çalışma grubunun yeterli büyüklükte AFA için uygun olduğu saptanmış ve SMBÖ'nün yapı geçerliğini test etmek için **65 maddelik ölçek formu ile** AFA analizine geçilmiştir.

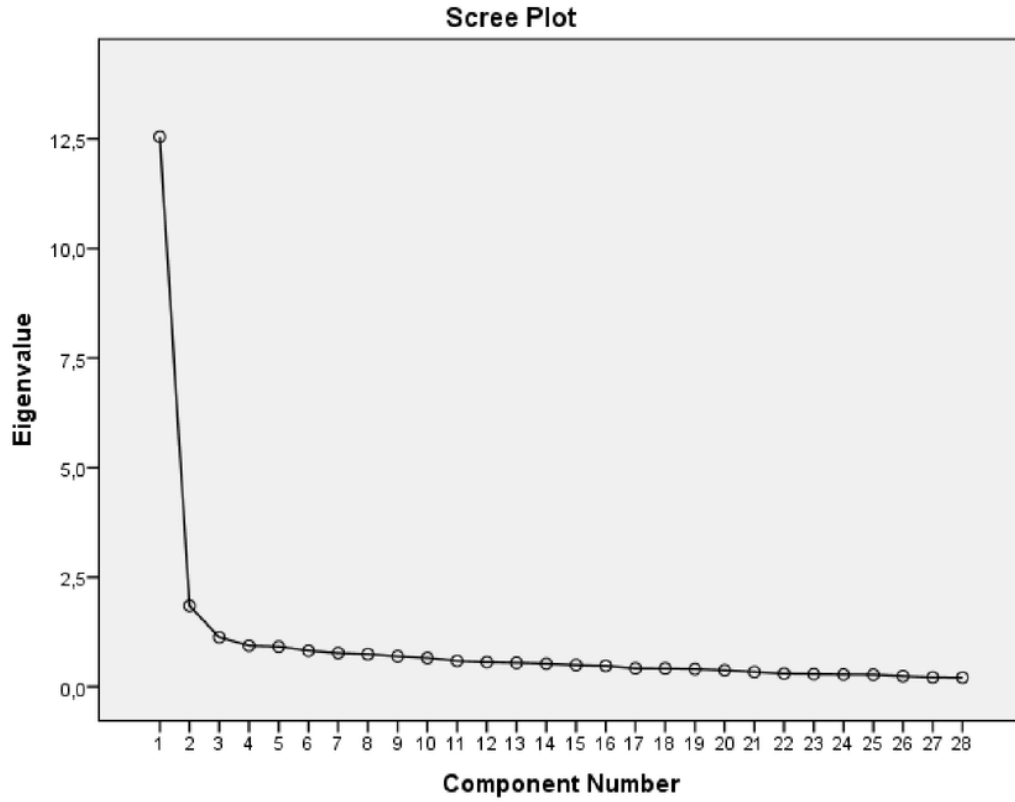
AFA yaparken faktör yük değeri alt limiti olarak .32 alınmış ayrıca aynı maddenin farklı faktörlerde aldığı yük değerleri arasında en az .10 miktarda fark olmasına özen gösterilmiştir. Faktör sayısının belirlenmesinde ise her bir faktörün öz değerinin (eigen) %1 ve üzeri değer olması esas alınmıştır. Ayrıca her bir alt faktörün toplam varyansın minimum %5'ini açıklaması beklenmektedir (Seçer, 2015). İlk olarak faktör sayısına herhangi bir sınırlama getirilmeden faktör analizi yapılmış ve öz değeri 1.00 den büyük dört faktör tespit edilmiştir. Belirlenen bu dört faktör ölçeğin toplam varyansın %49.9'unu açıklamaktadır. Fakat bu alt faktörlerden dördünün öz değerleri %1 üzerinde yer aldığı ve sadece ikisinin toplam varyansın en az %5'ini açıkladığı belirlenmiştir. Aynı zamanda öz değerlere ilişkin yamaç-birikinti grafiği incelenmiş, ikinci faktörden sonra ciddi bir düşüşün olduğu ve faktörlerin varyans oranlarının birbirine oldukça yakın olduğu görülmüştür. Akabinde Varimax Dik Döndürme Tekniği ile maddelerin faktör dağılımına bakılmıştır. Bazılarının birden çok faktörde yüksek değere (<.30) sahip olduğu dikkat çekmiştir. Birden çok faktörden 0.30'dan fazla değere sahip maddelerde, yük farkına bakılmış ve farkın %10'dan daha az olan maddeler de ölçekten çıkarılmıştır (Büyüköztürk, 2012). **Kalan 28 madde** (Madde 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 25, 28, 33, 34, 35, 38, 40, 41, 42, 43, 59, 61, 65) **üzerinden sahip olduğu öz değer ve açıkladığı toplam varyans oranından dolayı faktör sayısı iki ile sınırlandırılarak faktör analizi tekrar gerçekleştirilmiştir.**

İşlemlere başlamadan önce tekrar KMO katsayısı ile Bartlett Sphericity testi yapılmıştır. KMO değeri (.96) ve Bartlett's değerlerinin anlamlılığı ($p < .001$) yine çalışma grubunun büyüklüğünün ve toplanan verilerin belirlenen analiz için yeterli ve uygun olduğunu göstermektedir. Ardından tekrarlanan analiz sonuçları tabloda sunulmuştur:

Tablo 2: Açıklanan Toplam Varyans Miktarları

Faktörler	Başlangıç Öz Değerler (Initial Eigenvalues)			Toplam Faktör Yükleri			Faktör Yüklerinin Döndürülmüş Toplamları		
	Top.	Varyans%	Küm.%	Top.	Varyans%	Küm.%	Top.	Varyans%	Küm.%
1	12,545	44,805	44,805	12,545	44,805	44,805	8,0342	8,6932	8,693
2	1,848	6,599	51,405	1,848	6,599	51,405	6,359	22,711	51,405
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
28	.210	.749	100.000						

Şekil 1: SMBÖ'deki Maddelere İlişkin Yığılma Grafiği

Tablo 2 ve Şekil 1'de görüldüğü gibi öz değeri 1 olarak belirlenerek yinelenen faktör analizi neticesinde iki faktör elde edilmiştir. Oluşan faktörlerin açıklanan toplam varyans oranı %51.405'tir. Ayrı ayrı faktörlerin varyans oranları birinci faktör için %12.545, ikinci faktör için %1.848 olduğu görülmektedir. Faktör analizi sonunda elde edilen varyans oranlarının yüksekliği ölçeğin faktör yapısının güçlülüğüne işaret etmektedir. Fakat sosyal bilimlerde yüksek varyans oranlarını sağlamak mümkün değildir. Varyans oranlarında %40-%60 arasında değişen değerler yeterli olarak görülmektedir (Tavşancıl, 2010). Maddelerin faktörlere dağılımını tespit etmek için gerçekleştirilen Varimax dik döndürme analizi yapılmış ve sonuçları da aşağıda verilmiştir:

Tablo 3: Faktör Analizi Ardından Dönüştürülmüş Bileşenler Matrisi

Maddeler	Faktörler	
	1	2
Madde58	.767	
Madde64	.745	
Madde56	.742	
Madde30	.722	
Madde44	.719	
Madde47	.683	
Madde55	.665	
Madde24	.664	
Madde23	.634	
Madde51	.620	

Madde31	.614	
Madde15	.607	
Madde14	.604	
Madde2	.552	
Madde63	.511	
Madde50	.509	
Madde48	.483	
Madde53		.765
Madde62		.724
Madde54		.706
Madde52		.693
Madde60		.680
Madde45		.672
Madde 27		.638
Madde 49		.638
Madde 20		.564
Madde 46		.559
Madde 32		.515

Tablo 3'te görüldüğü gibi Varimax Dik Döndürme Tekniği ile yapılan analiz sonucunda maddelerin faktörler altındaki dağılımın incelendiğinde ölçeğin öz değeri 1'den büyük olarak iki faktörde toplandığı ve tüm maddelerin toplandıkları faktörde yeterli yük değerlerinde (en düşük değerin 0.483; en yüksek değerin ise 0.767) olduğu tespit edilmiştir. Birden çok faktörde yüksek değer veren maddeler arasında ise en az .10 değerinin bulunmasına dikkat edilmiştir. Faktörler altında toplanan maddeler ve sayıları aşağıda verilmiştir:

Tablo 4: Faktör Analizi Neticesinde Belirlenen Alt Boyutlar ve Bunlardan Yük Alan Maddeler

Faktör	Madde Sayısı	Madde Numarası
1	17	58, 64, 56, 30, 44, 47, 55, 24, 23, 51, 31, 15, 14, 2, 63, 50, 48
2	11	4, 7, 10, 12, 13, 16, 19, 20, 21, 25, 26

Tablo 4'te görüldüğü üzere ölçek 28 madde ve 2 faktörden oluşmaktadır. Birinci faktör 17 maddeden (58, 64, 56, 30, 44, 47, 55, 24, 23, 51, 31, 15, 14, 2, 63, 50, 48. maddeler), ikinci faktör 11 maddeden (4, 7, 10, 12, 13, 16, 19, 20, 21, 25, 26. maddeler) oluşmaktadır. Her bir faktörde toplanan maddeler değerlendirilerek oluşan alt faktörler adlandırılmıştır. Bu durumda birincisinin "Yoksunluk" alt boyutu olarak; ikincisinin ise "Günlük Yaşamı Etkileme/KontROLSÜZLÜK" alt boyutu olarak adlandırılması uygun görülmüştür.

Güvenirlilik Analizi

Faktörlerin tespiti ve isimlendirilmesi işleminin ardından, faktörler arasında anlamlı ilişkinin varlığını belirlemek için gerçekleştirilen Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

Tablo 5: Faktörler Arası İlişkiler İçin Gerçekleştirilen Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Neticeleri

Alt Boyutlar	Yoksunluk	GünlükYaşamı Etkileme/KontROLSÜZLÜK	Toplam
Yoksunluk	1.00	.677	.962
Günlük Yaşamı Etkileme		1.00	.853
Toplam			1.00

Ölçekte belirlenen faktörler arasında anlamlı ilişki olup olmadığını saptamak amacıyla gerçekleştirilen Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi neticesinde faktörler arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Yoksunluk alt boyutu ile Günlük Yaşamı Etkileme/Kontrolsüzlük alt boyutu arasında ($r=.677$; $p<.001$); pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu değerler faktörlerin aynı yapı içinde yer aldıklarını ortaya koymaktadır.

Güvenirlilik analizi kapsamında ölçeğin alt boyutları ve toplamına dair iç tutarlık güvenirliliği Cronbach Alfa katsayısı (α) ile hesaplanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Cronbach alpha değerleri yoksunluk alt boyutu için .90, günlük yaşamı etkileme/kontrolsüzlük alt boyutu için .86 ve son olarak ölçeğin toplamı için .93 olarak elde edilmiştir. Bir veri toplama aracının güvenirlilik katsayısının .70 veya daha üzerinde olması, güvenirlilik için yeterli bir değer olarak belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2010). Elde edilen bu değerler, ölçeğin yüksek iç tutarlılığına sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

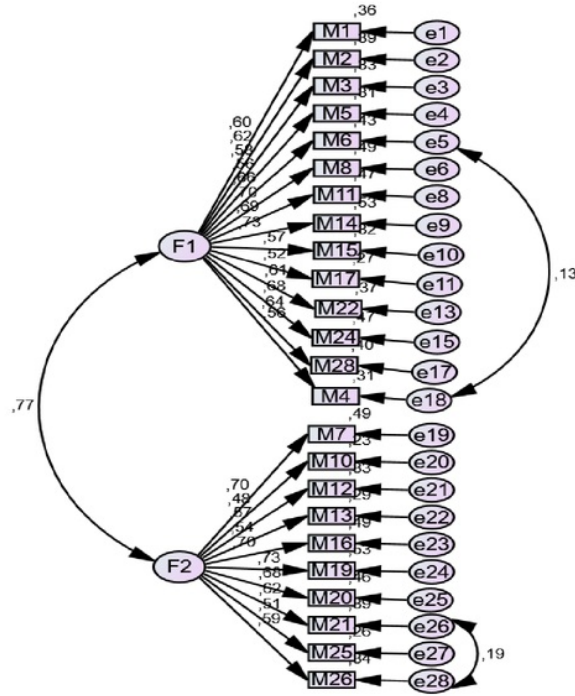
SMBÖ'nün yapı geçerliğini test etmek için bu iki faktörlü yapı üzerinde Amos programı aracılığıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. DFA, Amasya ilinde farklı ortaokul ve liselerde öğrenim görmekte olan toplam 335 öğrenciden elde edilen farklı bir veri seti üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan 335 öğrencinin 143'ü kız (%42.7), 192'si erkek (%57.3)'tir. Model tanımlamasında maddelerin iki faktör altında toplandığı ve 17 maddenin "Yoksunluk" ve 11 maddenin "Günlük Yaşamı Etkileme/Kontrolsüzlük" faktörlerinde yer alacağı hipotezi sınanmıştır. DFA sonucunda χ^2/sd oranının ($\chi^2/sd = 2.320$) 5'ten küçük değer aldığı ve yeterli uyumu sağladığı tespit edilmiştir. Ancak, diğer uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde modelin uyumunun iyi olmadığı görülmektedir (GFI = .85, AGFI = .82, CFI = .88, RMSEA = .063). Bundan dolayı analiz sonucunda görülen değişiklik önerilerine (modification indices) bakıldığında, madde 27'nin faktör yükünün düşük olduğu, madde 18 ile madde 9'un her iki boyuta düştüğü, madde 23'ün ise her iki boyutta da faktör yükünün yüksek olduğu görülmüş ve ölçekten çıkarılmışlardır. Ayrıca madde 4 ve madde 6 ile madde 21 ve madde 26'ya ait hatalar arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Tespit edilen bu maddelerin hata kovaryansları ilişkilendirilerek analiz tekrarlanmıştır (Byrne, 2010). Tekrarlanan DFA neticesinde bulunan uyum indeksi değerleri ile modele ilişkin path diagramı ve faktör yükleri aşağıda sunulmuştur:

Tablo5: SMBÖ'nün Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	χ^2	sd	χ^2/sd	GFI	CFI	TLI	RMSEA	SMRM
İstatistikler	469.858	249	1.89	.90	.93	.92	.94	.047

Not: sd: Serbestlik Derecesi.

Şekil 2: SMBÖ Path Diagramı ve Faktör Yükleri

Modelin kabul edilebilir bir uyum gösterdiğini doğrulamak amacıyla uyum indeksleri, bazı kriterler dikkate alınarak değerlendirilmiştir. İlk olarak iyi bir model uyumu için Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranı gerekli ve önemlidir. χ^2/sd oranının 3'ün altında bir değer olması mükemmel uyum gösterdiğine delildir (Kline, 2005; Sümer, 2000). Yapılan DFA'da elde edilen bu değer ($\chi^2= 469,858$; $sd= 249$; $x^2/sd = 1,89$; $p= 0,00$) mükemmel uyumu göstermektedir. Bu kapsamda ölçme modelinin diğer genel uyum katsayıları $GFI=.90$; $CFI=.93$; $TLI=.92$; $RMSEA=.052$ ve $SRMR=0,047$ olarak hesaplanmıştır.

Hu ve Bentler (1999)'e göre $SRMR$ 'nin $\leq .08$ olması mükemmel uyumu ifade etmektedir. CFI değerinin $.90$ 'dan yüksek olması iyi, $RMSEA$ 'nin $.08$ 'den düşük olması ise kabul edilir uyumu açıklamaktadır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Bu uyum indekslerine ilaveten hata varyansları t değeri incelenmiş ve istenen düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca madde faktör yüklerinin $.30$ ve üzeri değerde olma koşulu aranmıştır. Şekil 2'de görüldüğü gibi, yoksunluk faktöründe madde faktör yüklerinin (λ) $.52 - .73$ ile günlük yaşamı etkileme/kontrolsüzlük faktöründe madde faktör yüklerinin (λ) $.48 - .73$ arasında değişmektedir. Elde edilen bu değerler ve madde faktör yükleri, modelin kabul edilir seviyede olduğunu göstermektedir. Ayrıca

gerçekleştirilen analiz sonucunda yoksunluk alt boyutunun 14, günlük yaşamı etkileme/kontROLSÜZLÜK alt boyutunun ise 10 maddeden oluştuğu görülmektedir.

Ölçüt Geçerliliği

Geçerlik çalışmaları kapsamında son olarak SMBÖ'nün ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla Bayraktar (2001) tarafından uyarlanan İnternet Bağımlılığı Ölçeği kullanılmıştır. Belirtilen ölçek 125 öğrenciye uygulanmış, uygulama sonrasında iki ölçeğin alt boyutları ile toplamı arasındaki korelatif ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre, SMBÖ'nün yoksunluk alt boyutu ile İBÖ arasında pozitif ve anlamlı ilişki (.675; $p < .000$) olduğu, yine günlük yaşamı etkileme/kontROLSÜZLÜK alt boyutu ile İBÖ arasında pozitif ve anlamlı ilişki (.768; $p < .000$) olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, son olarak SMBÖ toplam puanı ile İBÖ arasında pozitif ve anlamlı ilişki (.781; $p < .000$) olduğu görülmüştür. Yani katılımcıların sosyal medya bağımlılıkları puanları arttıkça internet bağımlılıkları puanları da istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde artmaktadır. Elde edilen bu sonuçlar beklenen yöndedir ve SMBÖ'nün ölçüt geçerliliğine sahip olduğunu destekleyen niteliktedir.

Test – Tekrar Test Uygulaması

Son olarak bu süreçte test-tekrar test güvenilirliğini test edebilmek için devamlılık katsayısı hesaplanmıştır. Bu amaçla 50 kişilik bir gruba ölçek formu üç hafta ardından iki defa uygulanmıştır. Üç haftalık bir zaman aralığı ile ön test ve son testte alınan puanlar arası kararlılığı belirleyebilmek amacıyla Pearson momentler çarpım korelasyon katsayısı hesaplanmıştır (Karasar, 2007). Analiz sonuçları aşağıda verilmiştir:

Tablo 7: Test-Tekrar Test Güvenirliđi İçin Yapılan Pearson arpım Moment Korelasyon Analiz Sonuçları

	N	r	p
Yoksunluk	50	.883*	.000
Günlük Yaşamı Etkileme/KontROLSÜZLÜK	50	.846*	.000
Toplam	50	.923*	.000

*($p < 0.01$)

Test-tekrar test güvenilirliğini test edebilmek amacıyla gerçekleştirilen Pearson çarpım moment korelasyon analizi neticesinde ölçeğin alt boyutları ve tamamı arasında, istatistiksel bakımdan pozitif yönde ve anlamlı ilişki görülmüştür. Tabloda verilen değerlere bakıldığında ölçeğin farklı uygulamalarda tutarlı sonuçlar gösterdiğini dolayısıyla devamlılık katsayısı bağlamında güvenilir bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Günümüzde sosyal medya kullanımı artmakta ve hatta bir alışkanlık haline gelmiş bulunmaktadır. Cep telefonlarında internet özelliğinin yer almasıyla beraber sosyal medyaya ulaşım oldukça kolay hale gelmiş ve bu da sosyal medya bağımlılığının artmasına sebep olmuştur. Türkiye'de sosyal medya bağımlılığı özellikle ergenler arasında her geçen gün artış gösteren bir durumdur. Bu duruma bağlı olarak ortaya çıkabilecek sorun alanlarının incelenmesi, önleyici ve iyileştirici programların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada ortaokul ve lisede öğrenim gören ergenlerin sosyal medya bağımlılıklarını ölçmede kullanılacak "Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği" geliştirmesi amaçlanmıştır.

Ölçek geliştirme çalışması sürecinde genel itibariyle şu işlemler gerçekleştirilmiştir. İlk olarak 35 kişilik öğrenci grubuna açık uçlu sorular yöneltilerek sosyal medya konusunda birer kompozisyon yazdırılmıştır. Hem yazdırılan bu kompozisyonlar ve hem de incelenen alanyazın dikkate alınarak 67 maddeden oluşan bir taslak form oluşturulmuştur. Uzman görüşleri ve yapılan iki pilot uygulamanın ardından form düzenlenerek analizlere geçilmiştir. SMBÖ'nün yapı geçerliliğini test etmek amacıyla doğrulayıcı ve açımlayıcı faktör analizi yöntemlerinden faydalanılmıştır. Ayrıca SMBÖ'nün ölçüt

geçerliğini test etmek amacıyla İnternet Bağımlılığı Ölçeği (Bayraktar, 2001) ile aralarındaki korelasyon incelenmiştir. Ölçek güvenilirliğini incelemek için ise SMBÖ'nün Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmış ayrıca test - tekrar test yöntemi uygulanmıştır.

Gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi sonrası ölçeğin iki faktörlü yapıda olduğu görülmüştür. Bu iki faktörün açıklanan toplam varyans oranı %51.405'tir. Sosyal alanlarda, oranın %40-%60 arasında yer alması, yeterli düzeyde görülmektedir (Tavşancıl, 2010). Açıklanan toplam varyans oranı, geliştirilen ölçeğin yapı geçerliğinin sağlandığının bir delili olarak kabul edilebilir. Açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına bakıldığında, her maddenin faktör yükünün yeterli değeri taşıdığı ve alt boyutlarda toplanan maddelerin uygun bir şekilde kümelendiği görülmüştür. Buna göre belirlenen alt boyutlar ilgili madde içerikleri, uzman görüşleri ve alanyazın da dikkate alınarak "Yoksunluk" ve "Günlük Yaşamı Etkileme/Kontrolsüzlük" olarak isimlendirilmiştir.

Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları kapsamında ise ilk olarak tespit edilen faktörler arası ilişkileri saptamak amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda ölçek faktörleri toplam puan arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki elde edilmesi ölçek faktörlerinin aynı yapıda yer aldıklarını göstermektedir. Daha sonra ölçeğin alt boyutları ve toplamına dair iç tutarlık güvenilirliğine Cronbach Alfa katsayısı (α) ile bakılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen değerler, ölçeğin iç tutarlığının yüksek olduğunu göstermektedir.

Açımlayıcı faktör analizi sonrasında ölçeğin ortaya çıkan yapısını test etmek maksadıyla 335 öğrencide toplanan başka veriler üzerinden doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda Ki-kare/sd oranı 1.89 olarak bulunan bu çalışmada elde edilen değer, mükemmel uyuma işaret etmektedir. DFA sonucunda elde edilen diğer uyum indeksleri değerlendirilmiş ve indekslerin tamamının model uyumu için kabul edilebilir düzeyde oldukları belirlenmiştir (GFI=.90; CFI=.93; TLI=.92; RMSEA=.052 ve SRMR=0,047).

Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonrasında bakıldığında; SMBÖ'nün iki faktör ve toplam 24 maddeden oluştuğu görülmektedir. "Yoksunluk" alt boyutunda 14 madde ve "Günlük Yaşamı Etkileme/Kontrolsüzlük" alt boyutunda 10 madde bulunmaktadır. Ölçek beşli derecelendirmeli (Hiçbir Zaman=1-Her Zaman=5) olup, bireyler maddelerin karşısındaki derecelerden kendine uygun olanı seçerek cevaplamaktadırlar. SMBÖ'den alınabilecek toplam puan 24 ile 120; yoksunluk boyutu için alınabilecek toplam puan 14 ile 70, günlük yaşamı etkileme/kontrolsüzlük boyutu için ise 10 ile 50 arasında değişmektedir. Bireylerin SMBÖ'den elde ettikleri puan arttıkça, sosyal medya bağımlılıkları artmaktadır şeklinde yorumlanabilmektedir. Ayrıca ölçeğin ölçüt geçerliğine İnternet Bağımlılığı Ölçeği ile bakılmış, iki ölçek arasında orta düzeyli ilişki saptanarak SMBÖ'nün ölçüt geçerliğine sahip olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar benzer yapıyı ölçtüğü savunulan bu araçlar arasındaki benzerlik oranının iyi düzeyde olduğunu göstermektedir.

Buna ek olarak test-tekrar test güvenilirliğini test etmek amacıyla gerçekleştirilen Pearson Çarpım Moment korelasyon analizi neticesinde ölçeğin alt boyutları ve tamamı için bulunan değerler arasındaki anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunması ölçeğin uygulamalarda tutarlı sonuçlar gösterdiğini, dolayısıyla devamlılık katsayısı bağlamında güvenilir bulunduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik işlemleri sonrasında ölçeğin, öğrencilerin sosyal medya bağımlılıklarını belirlemek için kullanılabilir ve geçerli bir ölçme aracı olduğunu kanıtlamaktadır.

Sosyal medya konusunda alanyazın incelendiğinde uluslararası çalışmalarda ergenlerin sosyal medya bağımlılığını tespit etmede kullanılabilir ölçme aracının olduğu görülmektedir. Fakat Türkiye'deki alanyazın incelendiğinde sosyal medya bağımlılığı konusunda üniversite öğrencileri ve yetişkinlere (Tutgun-Ünal ve Deniz, 2015; Şahin ve Yağcı, 2017) yönelik ölçme araçlarının olduğu görülmüş fakat ergenlere yönelik ölçme aracına rastlanılmamıştır. Bu bağlamda, ergenlerin sosyal medya bağımlılığını belirlenmesinde kullanılabilir bir ölçme aracının geliştirildiği bu çalışmanın alanyazın için önemli olduğu düşünülmektedir.

Özellikle ergenler arasında sosyal medya kullanımı ve bağımlılığının oldukça yaygın ve sürekli artan bir problem olduğu bilinmektedir. Bu nedenle ortaokul ve liselerde görev yapmakta olan okul psikolojik danışmanlarına, öğrencilerin sosyal medya bağımlılık düzeylerinin belirlenerek bağımlılığı azaltmaya yönelik psikoeğitim programları hazırlanması ve uygulanması önerilebilir. Ayrıca bundan sonra yapılacak çalışmalarda demografik değişkenlere göre bireylerin

sosyal medya bağımlılıklarının değişip değişmediğinin incelenmesi ülkemizde yapılacak çalışmalar için önemli veriler sağlayacaktır. Ayrıca sonraki çalışmalarda sosyal medya bağımlılığı ile akademik başarı, öz denetim, düşük özsaygı, yalnızlık gibi kavramlar arasındaki ilişkilerin araştırılmasının da önemli olduğu düşünülmektedir.

ORIJINALLIK RAPORU

%6

BENZERLIK ENDEKSI

%0

İNTERNET
KAYNAKLARI

%0

YAYINLAR

%6

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BIRINCIL KAYNAKLAR

1

Submitted to The Scientific & Technological
Research Council of Turkey (TUBITAK)

Öğrenci Ödevi

%6

Alıntıları çıkart

Bibliyografyayı Çıkart

Kapat

üzerinde

Eşleşmeleri çıkar

< %5